

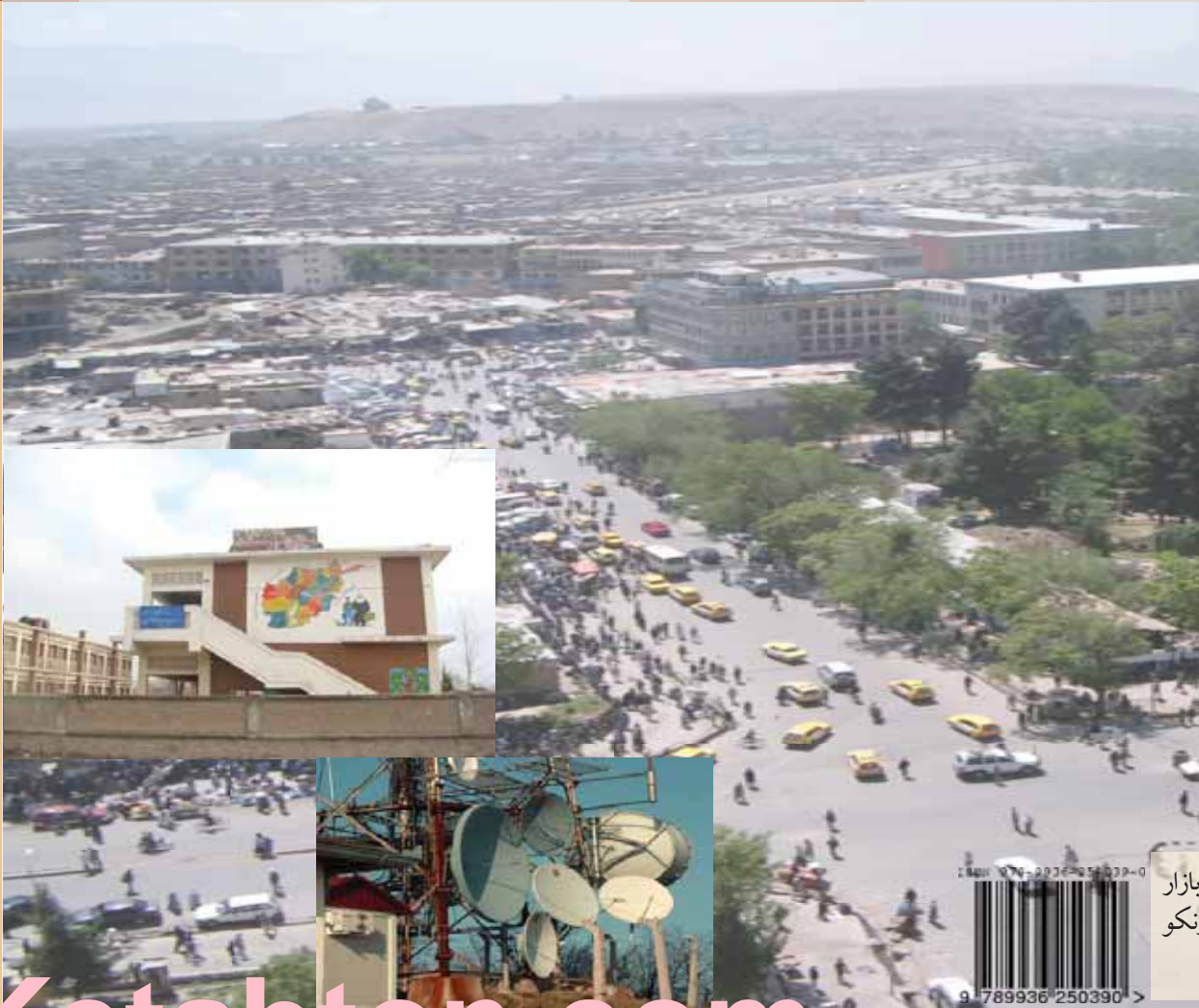

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولگی

Ketabton.com

د پوهني وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا د بنوونکو د
روزني او د ساينس د مرکز معيشت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

مدني زده کړې

اتم ټولگی

۱۳۹۰
ه. ش

مؤلفان:

- محمد عزيز بختيار
صفورا مرزاي

ژباړونکي:

محمد افضل حضرتي

مسلكي اډيتور:

- محمد عزيز بختياري

د ژبې اډيتور:

- بريالۍ باجوړي

دیني ، سياسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي

- دكتور محمد يوسف نيازي

- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې.

د څارنې کمیټه:

- دكتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د بنوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين.

- دكتور شيرعلي ظريفې د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول.

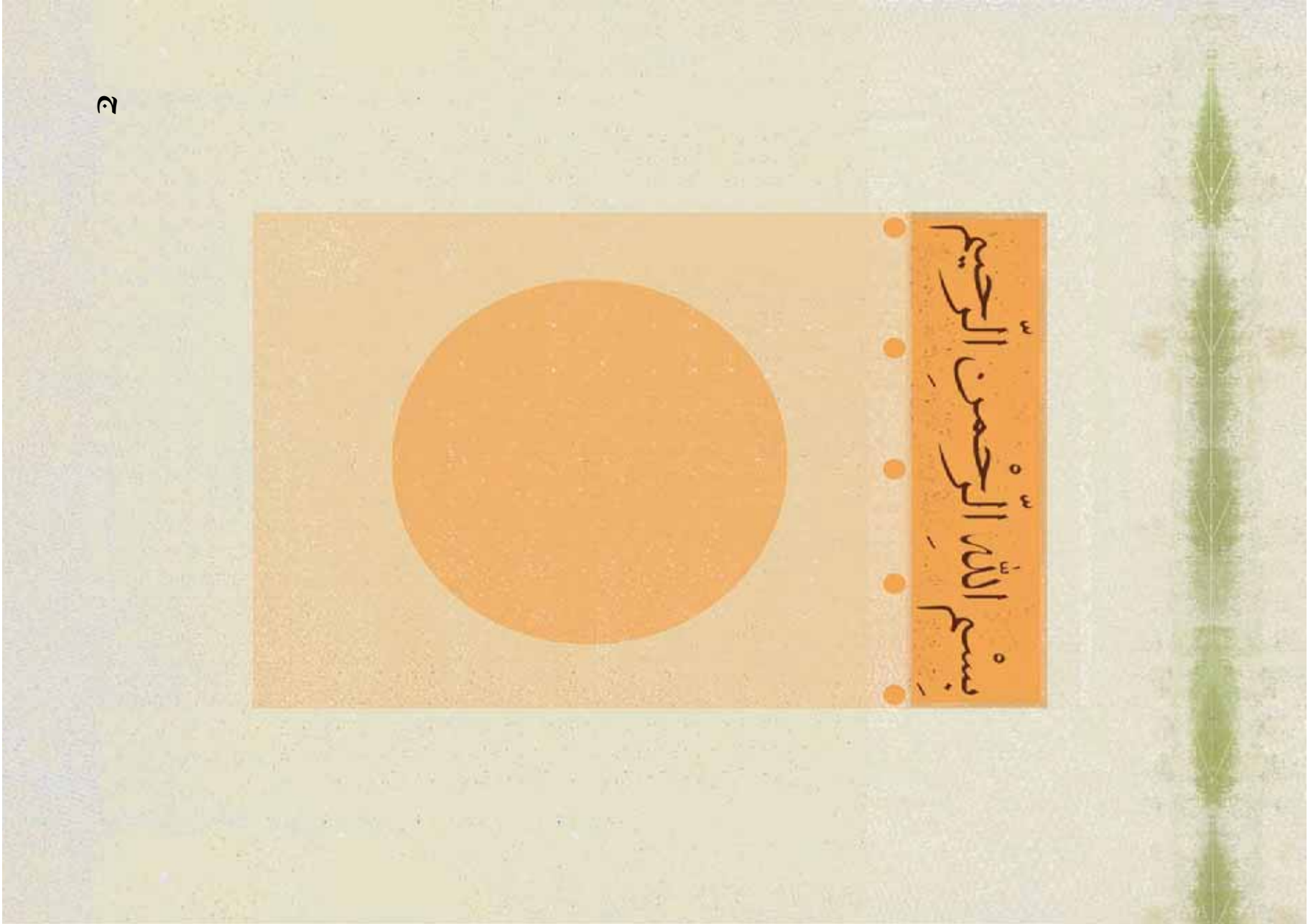
- د سر مؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوي

رئيس.

طرح او ډيزاين:

رحمت الله غفاري

ب

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توري	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه بان
دا هیواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر	وايو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهني د وزير پيغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکي دي چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولني د اړتياو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې ټکي زياتې شوي دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدرسي پلان برخه گرځېدلي ده.

هيڅه من سم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په پاکيفته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهني د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برباوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤليت په رښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهني وزارت تل زيار کاږي چې د پوهني تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ، د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولني د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي. په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لايښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهني وزير

سرليکونه

لومړۍ څپرکي : ښوونه او روزنه

د څپرکي موخې

مورډ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

دویم څپرکي : اقتصاد او ژوند

د څپرکي موخې

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

۳
۷

۱۳

۱۷

۲۱

درېم څپرکي : د ټولنيزو خدمتونو موسسې

د څپرکي موخې

- ۲۷ د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۱)
- ۳۱ د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۲)
- ۳۵ د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۳)

څلورم څپرکي : ډله یيزې رسنۍ

د څپرکي موخې

- ۴۲ د ډله یيزو رسنيو سره آشنا شو
- ۴۶ رسنۍ او ټولنه

لوهری خیر کی

بسوونہ او روزنہ

پہ دی خیر کی کی دا لاندی لوستونہ لوئی.

- موڑ ولی بسوونی او روزنی تہ ایتیا لرو؟
- آیا زده کرہ یو خانگی وخت او خای تہ ایتیا لری؟

دلومړي څپرکي موخې

له زده کونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپرکي په لوستلو سره په لاندینيو موضوعاتو او مهارتونو پوه شي

- زده کړي ته د انسان اړتیا درک کړي؛
- د ښوونې او روزنې مانا زده کړي؛
- د ښوونې او روزنې له لنډې تاریخچې سره آشنا شي؛
- د ښوونځي (زده کړه ، اخلاقي روزنه ، پالنه د نوښت روحیه) سره آشنا شي ؛
- د زده کړې مختلف وسایل او شرایط وپېژني ؛
- د زده کړې لپاره د ډول ډول شرایطو او وسایلو نه کار واخلي .

مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

پر تله يې کړی:

انځورونو ته وگورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

ستاسې په نظر د ماشوم او د حیواناتو د بچیانو تر منځ څه توپیر موجود دی؟

آیا انسانان کولی شي د حیواناتو په څېر د ښوونې او روزنې نه پرته د خپلو همموضوعو په شان خپل ژوند ته دوام ورکړي؟

ښوونه او روزنه څه شی دی؟

ستاسې د اټکل سره سم، حیوانات د دې لپاره چې وکړای شي د خپلې مور اوبالار په څېر ژوند وکړي، زده کړي ته اړتیا نه لري؟ انسان کله چې له مور زږي، هغه په وخت خپل طبعي او ټولنیز چاپیریال کې د ژوند په دود او طریقه هېڅ نه پوهېږي. خدای (ع) چې د انسان او نړۍ پیدا کونکی دی، د هغه له ټولو پیاوړتیاوو او کمزورۍ نه باخبره دی. دا حقیقت په قرانکريم کې داسې بیانوي:

خدای (ع) تاسې د مور له بطن څخه را وايستلی، په داسې حال کې چې په څه شي نه پوهیدئ او تاسې ته يې د اوریدو لپاره غوږونه د لیدو لپاره سترګې او زړه در کړل چې تاسې پرې شکر وياسئ.

نو د انسانانو او حیواناتو تر منځ یو اساسي توپیر هم دادی چې ماشوم باید زده کړي چې څه ډول ژوند وکړي، په داسې حال کې چې حیوانات هماغه شانې رفتار کوي لکه څرنگه چې نړۍ ته راغلي وي او دهغوي د زده کړې توان ډېر لږ دی. نو له دې کبله انسان د دې لپاره چې انساني ژوند ولري ښوونې او روزنې ته اړتیا لري. خو **ښوونه او روزنه څه ته وايي؟** ښوونه د زده کړې په معناده؛ مثلاً: کله چې ښوونکي تاسې ته لوست وايي تاسو ته ښوونه درکوي خو په ښوونځي کې د علم او زده کړې نه سر بېره ستاسې پټ استعدادونه هم غوږېزي د نوبت قوت مو زیاتېږي، عقل مو غښتلی کېږي او د شخصیت اخلاقي بنسټ مو شکل نیسي، ستاسې د پټو استعدادونو غوړېدل چې په تدریجي ډول پېښېږي، ښوونه او روزنه نومېږي.

څېړنې پري وکړئ:

په څو گروپونو ووېشل شئ او څېړنې پرې وکړئ چې ماشومانو په تېرو وختونو کې په څه ډول زده کړه کوله. د هغه وخت زده کړه او اوسنۍ زده کړه څه توپیر سره لري؟

څرنگه چې مخکې وویل شو، انسان هېڅ کله له ښوونې او روزنې بې برخې نه و: خو زده کړې د تاریخ په اوږدو کې ډېر توپیر کړی دی. په ډېرو پخوانیو زمانو کې د ښوونې او روزنې لپاره کوم ځانگړی ځای موجود نه و. نجونو او هلاکانو له ورکوتوب نه د مور، پلار او پخوانیو نسلونو د تجویز زده کړه په کور، څرخلایونو، بېکار ځایونو او کروندو کې پیل کوله او کله به چې د هلاکتوب او خوښۍ سن ته ورسېدل ټولې چارې به یې زده کړې. هغه وخت کارونه هم ډېر ساده وو او دهغو زده کړې هم ډېر وخت نه غوښت. د بشر علم او دځلکو پوهې په تدریج سره پراختیا پیدا کړه او د خط او کتابت د پیدا کېدو سره پوهانو په مختلفو مضمونو کتابونه ولیکل. له نن نه یوه پورې مخکې هغو کسانو چې د تحصیل او لوست لپاره وخت درلود، نو تحصیل به یې کوله او پاتې کسانو به زده کړه نه کوله، خو د کار مهارتونه به یې په عملي ډول نورو خلکو ته ورزده کول.

د تېرې پېړۍ له نيمایي نه را پدې خوا زده کړې پراختيا پيدا کړه او په تدریج سره زده کړه اجباري شوه؛ عامه زده کړه په مختلفو هېوادو کې له لس نه تر دولسو کلونو پورې دوام کوي.

فکر وکړئ او ځواب ورکړئ:

لاندې پوښتنه په څېر سره ولولئ او ځواب ورکړئ:
ستاسې په انا زده کوونکي په ښوونځي کې کوم کوم شیان زده کوي؟

ښوونځي د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې ډېر شیان زده کوي. زده کوونکي په ښوونځي کې په پراخه توګه د ژوند ضروري پوهه او مهارتونه زده کوي. اخلاقي او ټولنیز آداب زده کوي او د نوښت روحیه لاس ته راوړي. د نن ورځې د انسانانو ژوند د تېرې پېړۍ له انسانانو نه ډېر بېچلې دی. هر څوک چې خواړي په نړۍ کې بریالی ژوند ولري، باید نوي ضروري پوهه او مهارتونه لکه ټولنيزې او ديني چارې، رياضي، فزيک، کيميا، تاريخ، جغرافیه او ژبه زده کړي. د هېواد ماشومانو او ځوانانو ته په ښوونځي کې ضروري پوهه او مهارتونه ور زده کېږي چې هغوي په خپل ژوند کې بریالي انسانان او د ټولني لپاره ګټور غړي شي. همدارنگه، دوی کولای شي په پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي او متخصصین شي.

ټولنيزه او اخلاقي روزنه:

تاسې په تدریج سره په ښوونځي کې دا زده کړې چې څرنگه د ښوونځي نظم او مقررات په پام کې ونیسئ. څرنگه ځان د دې مقرراتو سره عادت کړئ، او څرنگه د نورو سره مرسته وکړئ. تاسې به متوجه شئ چې په ټولنه کې ډول ډول خلک ژوند کوي، هغوي سره له دې چې یو واحد فرهنگ او دین لري، ډېر توپيرونه هم سره لري، موز. په کورنۍ، ښوونځي او ټولنه کې په تدریج سره اخلاقي او ټولنیز قواعد زده کوو. که چېرته د ټولني ټول غړي دا قواعد مراعات کړي نو هېڅکله به د دوی تر منځ شخړه او جګړه پېښه نه شي او دټولني نظم به وساتل شي.

د نوښت د روحيي وده:

انساني ټولنه د هنري وړځي په تېرېدو سره بدلون مومي. په ټکنولوژي او د انسانانو تر منځ په اړيکو کې دا بدلون او پرمختګ څرنگه منځ ته راځي؟ دا طبيعي خبره ده چې د پوهانو نوښتونه او په مختلفو برخو کې نوي لاسته راوړنې، د اقتصادي، علمي او ټولنيز بدلون او پرمختګ لامل گرځي. په ښوونځي کې د زده کوونکو استفاده، بايد و غوړېږي. زده کوونکي يو مناسب چاپيريال ته ضرورت لري چې هغوي دا زده کړي چې څرنگه نوښت ولري او څرنگه هغه نور ورسېږي.

د لوست تکرار:

- 1- انسان د ژوند لپاره، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري.
  - 2- ښوونډه يعنې زده کړه کول او زده کړه ورکول، روزنه يعنې د انسان د پټو استعدادونو غوړېدل.
  - 3- زده کړه د تاريخ په اوږدو کې يو ډول نه وه.
  - 4- زده کړه په پخوا زمانو کې په خپل رسمي توګه او د ټولو انسانانو له خوا سرته رسېده. خو نن ورځ په رسمي توګه د ښوونځي له لارې سرته رسېږي.
  - 5- د ښوونځي بنسټيزې دندې عبارت دي له: ښوونې، روزنې او د نوښت د روحيي وده.
- پوښتي:**
- 1- که چېرته د انسان ماشوم له زېږېدو وروسته له انسانانو نه جلا شي، آيا کله چې لوي شي د خپل مور او پلار په شان به ژوند وکړي؟ ولې؟ توضيح ورکړئ.
  - 2- د آية شريف له ژباړې نه چې د لوست په لومړۍ برخه کې مو ولوست، څه پوره شوي؟ په پينځو مخونو کې يې وليکئ.
  - 3- په اوښمو ښوونځيو کې زده کړه د پخوا زمانې له زده کړې سره څه توپير لري؟
  - 4- تاسې په ښوونځيو کې کوم شيان زده کوئ؟

فعاليت:

- په ديوو گروپونو وويشل شئ، د لاندنيو موادو نه د څو نمونو په موندلو سره يو رپوټ جوړ کړئ او وروسته يې په ټولګي کې ولولئ.
- 1- بريالي انسانان، چې خپله ضروري پوهه او مهارتونه يې د زده کړې له لارې اخيستي وي.
  - 2- هغه انسانان چې د اخلاقي روزنې له امله د نورو لپاره مثال دي، او دا ځانګړتياوي يې د زده کړې له لارې لاس ته راوړي وي.
  - 3- د خلاقو اشخاصو نوښت او نوي لاسته راوړنې.

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

په محکمي درس کې مو ولوستل چې انسان د ژوند کولو لاره، پوهه او مهارتونه له محکنيو خلکو نه زده کوي، ماشومان په کلونو کلونو ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي ترڅو هغه پوهه او مهارتونه چې په ټولنه کې د ژوند لپاره لازم دي تر لاسه کړي.

څېړنې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په اړه څېړنې وکړئ.

- 1- آیا هغه معلومات چې له ښوونځي نه لاس ته راځي د ژوند اړتیاو ته ځواب ورکولی شي؟
- ۲- ستاسې په اند د معلوماتو د غوندولو لپاره نورې لارې هم شته؟

د ښي آدم ماشوم د زېږېدنې له لومړۍ ورځې نه په زده کولو پيل کوي. په تدریج سره د کورنۍ غړي پېژني او څېرې کول زده کوي. دا زده کړه په يو خاص زمان او مکان پورې محدوده نه ده او د انسان د ژوند په اوږدو کې دوام لري. کله چې مور په کورنۍ، کوڅه، ښوونځي او ټولو ځایونو کې له نورو سره گډ ژوند کوونو په داسې حال کې چې ورځنۍ اړتیاوې پوره کوي، له نورو نه معلومات هم اخلو او نور معلومات هغو ته ورکوي، دا اطلاعات چې د ټولني د غړو تر منځ ادل بدل کېږي، کېدای شي چې له آداب معاشرت نه نيولې تر نړيوالو مهمو مسائلو پورې پکې شامل شي، د داسې ورځنيو اطلاعاتو لاسته راوړنې زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لوبوي او د دې لامل گرځي

چي موز د تل لپاره په تو لنه کي فعال او باخبره غړي پاتې شو. د داسې پوهې د ارزښت د پوهيدو لپاره، داسې سرې په نظر کي ونيسئ چي کوم بل هېواد ته يې سفر کړی وي او د اوربدي مودې لپاره هلته پاتې شوی وي؛ کله چي وروسته دا شخص بېرته خپل هېواد ته راستون شي، د يونټاک او خوراکي توکو له بيوزنه هېڅ خبر نه وي، د کاليو له مود سره هېڅ آشنايي نه لري او دخپل ښار د ټوليز، امنيتي، اقتصادي او فرهنگي مسائلو سره تر ډېره حله پردی وي ځکه په دې موده کي چي هغه د خپل ژوند له ماحول څخه ليرې و په يادشويو چارو کي ډېر بدلون راغلی دي چي هغه ترې خبر نه دی. هغه اطلاعات چي د ژوند په ترڅ کي يې لاس ته راوړو د ارزښت د کچې له نظره سره يو شان نه دي. ځيني يې د معلوماتو له اړخه موز ته خورا مهم دي. له دې کبله، بايد هڅه وکړو چي د اطلاعاتو په زده کړه کي د خپلو امکاناتو او اړتياوو په نظر کي نيولوسره د خپلو معلوماتو د کچې لوړولو او د اړوندو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره بايد کړنلاره ولرو.

پرتله يې کړئ:

لاندي انځورونو ته وگورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ.

۱- د انځورونو تر منځ کوم ورته والی ويني؟

۲- د انځورونو تر منځ کوم توپير ويني؟

موز: د خپلو معلوماتو او پوهې د کچې لوړولو او د اړتیاوړ مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له کتاب، مجلې، ورځپاڼې، انټرنټ، تلويزيون او راډيوگانو څخه استفاده وکړو او يا د کار خانو ماهر و کسانو ته ورشو او ترکانې، پښگري، قالیني او بدل او داسې نور زده کړو؛ اما تل بايد دا په پام کې وړو چې د دې وسايلو نه دلایتي استفادي لپاره بايد ځينې ټکي مراعات کړو. د بېلگې په توگه: د کتاب نه د استفادي په مهال د اړوندي موضوع په هکله، د کتاب د ليکونکي، د مطالبو گټورتوب، د هغو سادگي او سختوالي د مطالبو سره علاقه او پر هغو باندي برلاسي ته پام وکړو. او لکه څرنگه چې د هر تلويزيون ليدل، د هرې راډيو اوريدل او د هر رنگه کتاب او مجلې لوستل گټور نه دي، يوازې هغه بې چې ښه او ارزښناکه محتوا ولري د ليدو، اوريدو او لوستلو ارزښت لري.

د لوست تکرار:

- د پوهې او مهارت زده کړه په وخت، ځای او خاص سن پورې اړه نه لري.
- هغه اطلاعات چې د ژوند په اوږدو کې بې لاس ته راوړو زموږ په فردي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لري.
- د اطلاعاتو په زده کړه کې، خپلو امکاناتو او اړتياو ته پام او د زده کړې د کړنلارې درلودل ضروري دي.
- کتاب، مجله، ورځپاڼه، راډيو، تلويزيون، انټرنټ او ..... له هغو وسايلو څخه دي چې د اړوندو اطلاعاتو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له هغو نه گټه واخلو.
- دځاني زده کړې (خود آموزي) لپاره د داسې وسايلو لکه ټولنيزې رسنۍ، ځانته شرايط لري. چې بايد هغه ته پاملرنه وشي.

پوښتي:

- ۱- له هغه وسايلو نه په گټه اخيستلو سره چې په دې درس کې موولوستل، څرنگه کولی شو د پوهې او مهارت کچه لوړه کړو؟
- ۲- تاسې دخپلې پوهې او مهارت د کچې د لوړولو لپاره له کومو وسايلو څخه استفاده کوئ؟
- ۳- نور کوم وسايل پېژنئ چې له هغو نه په گټې اخيستلو سره، ضروري معلومات او مهارتونه تر لاسه کړئ؟

فعاليت:

يو له لاندينو موادو نه وټاکئ، او غور پرې وکړئ چې د هغه نه د ښې استفادي لپاره کومو ټکو ته بايد پاملرنه ولرو. د دې کار لپاره کولی شئ د لويانو (کورنۍ، ښوونکي.....) سره مرکه (مصاحبه) وکړئ او پايله يې په ټولگي کې بيان کړئ.

۱- مجله او ورځپاڼه ۲- راډيو او تلويزيون ۳- انټرنټ.

د خپر کي لنډيز

- انسان د خاورو يو بر خلاف ، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري ؛
- په ډېرو پخوا وختونو کې د زده کړې لپاره کوم ځانگړي ځای ، شتون نه درلود . ماشومانو به په کورونو او ټولنه کې د ژوند کولو لارې چارې او مهارتونه زده کول .
- د لیک د اختراع او د لیکني له مهارت څخه وروسته یوازې هغه خلک چې پوره وخت او امکانات به یې درلوده ، په زده کړه بوختدل . د تېرې پیړۍ په لومړۍ نیمایي کې ، ټولنيزې زده کړې پراختیا ومونده او پر یو او پر یو جبري وگرځیده .
- ښوونځی د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې زده کړه کوي .
- زده کوونکي په ښوونځي کې پوهه او د ژوند اړین مهارتونه زده کوي . د اخلاقو او ټولنیزتوب له پلوه روزل کېږي او د نوبت روحیه پکې پیاوړې کېږي .
- زده کړه یوازې د ښوونځي او پوهنتون په دوره پورې نه محدودیږي بلکې انسان د ژوندانه په ټوله دوره کې د ټولنیز ډگر په هره برخه کې زده کړه کوي .

دویم څپرکی

اقتصاد او ژوند

- په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.
- زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟
- پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- د نړۍ خلک له یو بل سره څه ډول اقتصادي اړیکې لري؟

د دویم څپر کې موخې

هیله ده چې زده کوونکي د څپر کې په پای کې زده کړي چې:

- وټي مور اقتصادي فعالیت ته اړتیا لرو؟
- اقتصادي فعالیت د شیانو د تولید او یاد خدمتونو د وړاندې کولو په بڼه وي؟
- پیسې څنګه منځ ته راغلي او د تاریخ په اوږدو کې یې کوم پړاوونه وهلي دي؟
- پیسې زموږ په اقتصادي ژوند کې څه په درد خوري؟
- بانک کوم خدمتونه وړاندې کوي؟
- د نړۍ د هېوادو تر منځ اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟
- نړیوال سوداګریز سازمان د نړۍ د هېوادو په اقتصادي اړیکو کې څه رول لري؟

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟

تېر کال موزمه کرل چې انسان یو اړ موجود دی او ډول ډول اړتیاوې لري. یوه له اساسي اړتیاوونه د انسان اقتصادي او مادي اړتیاوه. دا ښکاره ده چې د انسان معنوي اړتیاوې د اهمیت وړ دي خومادي او اقتصادي اړتیاوې هم زموږ په ژوند کې ډېرې مهمې او حیاتي دي.

څېړنې پری وکړئ:

موږ ډېرې اقتصادي اړتیاوې لرو چې خواړه، کالي او استوګنځی د هغو له جملې نه دي. یو له دې نه غوره کړئ او څېړنې پرې وکړئ چې خلک د هغو د پوره کولو لپاره څه ډول کارونه سرته رسوي. مادي اړتیاوې انسان هڅې او فعالیت ته اړ باسي ترڅو هغه اړتیا پوره کړي. د همدې دلیل په بنسټ ځینې فعالیتونه چې موږ یې سرته رسوو، د ژوند د وسایلو برابرول دي چې اقتصادي فعالیت ورته ویل کېږي. دنده او کار هم د اقتصادي فعالیتونو برخې شمېرل کېږي ځکه چې زموږ اقتصادي اړتیاوې پوره کوي.

غور پري وکړئ:

لاندې کسبونه او دندې په نظر کې ونیسئ او اړوندو پوښتنو ته ځواب ورکړئ:
بزګړي، کارګري، طب، ماموریت، پیرلنده.

۱- په دې هر یوه کسب کې کوم اقتصادي فعالیتونه سرته رسېږي؟
۲- د دغو کسبونو د اقتصادي فعالیت په ډول کې څه توپیر لیدل کېږي؟

ستاسې په نظر: په دې انځور کې کوم ډول اقتصادي فعالیت لیدل کېږي؟

هر څوک په ټولنه کې یو کسب او دنده لري او دهغه په وسیله د نورو او د خپل ځان د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په اقتصادي فعالیت لاس پورې کوي. په ټولیز ډول اقتصادي فعالیتونه په دوو ډولونو ویشل کېږي. (تولید) او (خدمت)؛ تولید هغه دی چې د فعالیت نتیجه د یوه خاص شي په ډول وړاندې شي خو په خدمت کې یوازې اسانتیاوې د نورو لپاره وړاندې کېږي او د لیدو وړ شیان په کار نه وي.

هغه بزگر چې په ځمکه کې په کرڼه بوخت دی، یا هغه کارگران او انجینران چې په کار خانو کې د خپل کار او فعالیت پواسطه یو محصول تولید وي، مالداران چې د څارویو پالنه او دهغو د اړوندو محصولاتو په برابرولو بوخت دي، یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې د هغه په ترڅ کې شیان ((تولیدوي)) هغه ډاکتران چې په روغتونونو کې فعالیت کوي او هغه کارکوونکي چې په ادارو او سازمانونو کې کار کوي، او هغه سوداګرو یا خرڅوونکي چې کرښو او یا د کارخانو محصولات وپشي (توزیع کوي) هم یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې دا ډول فعالیتونو ته (خدمت) ویل کېږي.

د درس تکرار (۱)

- هغه فعالیتونه چې د ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره سرته رسېږي، اقتصادي فعالیتونه ورته ویل کېږي،

- -----
- -----
- -----

پوښتني :

- ۱- کومو کړنو ته اقتصادي فعالیتونه ویل کېږي؟
- ۲- د اقتصادي کړنو ډولونه کوم دي؟
- ۳- پرتله د هغو موضوعگانو چې په لوست کې مو راوړي دي د تولید، توزیع او خدمتونو په اړه مثال راوړئ.

فعالیت:

یو کسب په نظر کې ونیسئ، د لاندې پوښتنو د ځواب لپاره یو رپورټ جوړ کړئ او ټولګي ته یې وړاندې کړئ.

- ۱- دا کسب د کوم ډول اقتصادي فعالیت له اجزاو څخه شمېرل کېږي؟
- ۲- د دې کسب د زده کړې لپاره کومو مهارتونو او پوهې ته اړتیا ده؟

(۱) گران زده کوونکي دې لاندې وروسته د درس تکرار پدې ځای یا خپلو کتابچو کې ولیکي.

ډيسپي زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

څېرې پرې وکړئ:

لاندي پوښتنې په څير سره ولولئ او څېرې پرې وکړئ.

۱- که چېرته يوه وړځ په بازار کې پيسې نه وي، خلک به د خپل ورځني ژوند د اړتياوږ توکي او شيان څنگه برابروي؟

۲- ستاسې په نظر په تېرو وختونو کې چې پيسې نه وي خلکو څه ډول راکړه ورکړه کوله؟
په ډېرو پخوا زمانو کې د خلکو ژوند ډېر ساده او معمولي و؛ ډېرو کورنيو به خپلې اړتياوې پخپله توليدولې چې معاملو او راکړې ورکړې ته ډېره اړتيا نه ليدل کېده؛ کله به چې د کومې کورنۍ کوم شي ته اړتيا پيدا شوه هغه مجبور و چې د يو بل شي په بدل کې هغه شي لاس ته راوړي. دا ډول معامله د لاس په لاس معاملې په نوم يادېږي چې تراوسه هم د هېواد په لرې پرتو سيمو کې دود دی. د انساني ټولنې په لوئيدو او پراخيدو سره او همدارنگه د هغو ستونزو له کبله چې دا ډول راکړې ورکړې درلودلې، خلکو په پايله کې دا پرېکړه وکړه چې يو ډول څيز چې ټولو خلکو هغه ته اړتيا درلوده او د هغه (پيسو) نه د راکړې ورکړې د وسيلې په توگه استفاده وکړي. په مختلفو

هېوادو کې له ډول ډول شیانو نه د پیسو په نوم د راګرې ورکړې لپاره استفاده کېدله لکه: اوسپنه، خرمن، سپین زره، برنز او نور. څرنگه چې له دې څیزونو څخه ځینې یې دوخت په تیریلو سره له منځه تلل او خرابیدل او همدا رنگه زیات وزن یې درلود، انسانان په دې فکر کې شول چې د دې پر ځای د فلزي پیسو یا سکو څخه استفاده وکړي

پرتله یې کړئ:

سناسي په نظر

- ۱- ډیو میلیون افغانیو د (پنځه گون) سکو د ځای پر ځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیا ده؟
  - ۲- ډیو میلیون افغانیو د (زریزو تونو) د ځای پر ځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیا ده؟
- کله چې شتمني زياته شوه او د معاملو حجم زیاتوالی پیدا کړ، سکو هم ونه شوای کولای چې د خلکو د اړتیاو ځواب ووايي. نو په همدې دلیل به سوداګرو خلکو ته د سیکې پر ځای رسید ورکاوه. په رسیدورکولو کې دا ستونزه وه چې کله به سوداګر له ماڼي سره مخ شول او په خپلو وعدو به یې وفانه کوله. له دې کبله به خلکو ته ستونزې پیدا کېدې. د دې ستونزو د له منځه وړلو لپاره د هغه وخت دولتونو دا تصمیم ونیو چې کاغذي پیسې چاپ کړي. په دې ډول کاغذي پیسې چې د دولت په بانکونو کې یې د طلا او نقرې پشتوانې درلودې منځ ته راغلې. نن ورځ هر هېواد خپلې ځانګړې پیسې لري. زموږ د هېواد د پیسو واحد افغانی ده.
- په پر مخ تللی اقتصاد کې د فلزي او کاغذي پیسو نه پرته د چک و د اعتبار کارت نه هم استفاده کېږي. چک او د اعتبار کارت د معاملو چارې ډېرې آسانه کړي دي.

څېرې پرې وکړئ:

د لاندې موضوع په هکله څېرې وکړئ.

۱ آیا تاسې او کورنۍ مو له بانک څخه استفاده کوی؟

۲ آیا پوهیږئ؛ بانکونه کومې چارې سرته رسوي؟

بانک:

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادو کې د بانک په نامه یوه مؤسسه فعالیت کوي چې د خلکو پیسې ساتي او له یوه ځایه یې بل ځای ته انتقالوي او د مختلفو هېوادو پیسې یو بل سره بدلوي. زموږ په هېواد کې ډېر شمېر دولتي او خصوصي بانکونه کار کوي زموږ مرکزي بانک د افغانستان بانک دی. بانکونه د ډول ډول خدمتونه وړاندې کوي چې مهم یې په لاندې ډول دي:

د خلکو د پیسو ساتنه:

بانک د پیسو ساتنې یو داومن ځای دی. کله چې موږ خپلې پیسې په بانک کې ږدو هغه د ورکېدو او سوځېدو له خطره ساتو. هر کله چې پیسو ته اړتیا پیدا کړو، بانک ته ورځو او له خپل حساب څخه پیسې اخلو.

د پیسو انتقال:

هر کله چې اړتیا پیدا شي خپلې پیسې له یوه ښار څخه بل ښار ته انتقال کړو، د دې پر ځای چې هغه په خپله یو سو پخپل ښار کې هغه بانکي حساب ته اچوو او دهمدې بانک له څانګې نه یې په بل ښار کې لاس ته راوړو او یا یې د بل چا په نامه لېږو تر څو یې لاس ته راوړي.

پانګه اچونه:

بانکونه د خلکو لږې لږې پیسې ټولوي او په هغو باندې ستري پروژې په کار اچوري چې د ملک د پرمختګ لامل ګرځي.

د پور ورکړه:

ځینې بانکونه هغو کسانو ته چې اړتیا ولري، پور ورکوي او په اوږده موده کې یې د قسط په ډول لاس ته راوړي.

د درس تکرار:

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

پوښتني:

۱. د لاس په لاس راځړه وړکړه څه ده؟ توضیح ورکړئ.
۲. کله چې د لاس په لاس راځړه وړکړه دود وه پلورونکو او پیرودونکو کومې ستونزې درلودلې؟
۳. اوسپنیو سکو په معاملاتو کې څه بدلون راوست؟
۴. کوم ضرورتونه د کاغذي بانک نوتونو د را پیدا کېدو لامل وگرځیدل؟
۵. د بانکونو ذهني وښایست.

فعالیت:

- لاښکي فعالیت سرته ورسوئ د هغه پایله یادداشت کړئ او په ټولگي کې یې ولولئ.
- که چېرته بانک ته نیردې ژوند کوئ د کورنۍ یو مشر سره بانک ته ولاړشئ اوله نیردې نه وگورئ چې د بانک کارکوونکي خلکو ته د پیسو ورکولو او یا د پیسو اخیستلو په وخت کې کوم کارونه سرته رسوي؟
  - که چېرته بانک ته لاس رسې نه لرئ نو له یو چانه پوښتنه وکړئ چې له بانک سره آشنایي ولري.

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

څېړنې پورې وکړئ:

خپل شخصي وسایل په نظر کې ونیسئ او دهغوله جملې نه د لسو شیانو لست جوړکړئ او بیا وگورئ چې کوم هېواد جوړکړي دي. د جوړونکي هېواد نوم د هر یوه په وړاندې ولیکئ. ولې د مختلفو هېوادونو محصولات په بازار کې موجود دي؟ د دې څېړنې (بررسی) نه کومې پایلې ته رسېږو؟

کله چې د یوښي د رانیولو (پیریدلو) لپاره بازارته ځئ، په هیټو کې د مختلفو هېوادو محصولات وینو. د بېلګې په توګه چینایي کالی، پاکستاني ټوکران، ایټالوي بوټونه او ايراني فرشونه د داخلي (کورني) محصولاتو ترڅنګه لیدل کېږي.

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادونو کې د بازار و وضعیت همدا ډول دی او هېڅ داسې هېواد نشته چې په هغه کې د نورو هېوادونو محصولات نه وي.

د نړۍ د هېوادونو طبيعي، انساني او تېکنولوژيک امکانات سره توپير لري، له دې کبله د هغوي وس هم د محصولاتو په توليدولو کې يو شان نه دی.

ځينې هېوادونه د زراعتي توکو د توليد لپاره مناسبه آب و هوا لري، ځينې په زياته کچه تيل (نفت) لري او ځينې نور بيا صنعتي پرمخ تللي توليدات لري.

کوم هېواد چې د يو ډول محصول لپاره مناسب شرايط و نه لري او وخواړي هغه توليد کړي، د توليد لگښت لوړېږي او توليدشوي شیان گران تمامېږي. له دې کبله له اقتصادي اړخه به د دې هېواد په گټه وي چې که چېرته دا ډول توکي او شیان له نورو هېوادونو څخه وپېري او هغه محصولات چې په خپله کولی شي په مناسبه بڼه يې توليد کړي، نورو هېوادوته يې صادر کړي، په دې توگه به په نړيوالې سوداگرۍ کې ښه والی راشي او ډول ډول محصولات به له يو هېواد نه بل هېوادته انتقال ومومي.

د نړيوالې سوداگرۍ د آسانتيا لپاره په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د نړيوال سوداگريز سازمان په نامه يو سازمان پرانيستل شو چې کوربه يې د ژنيو ښار دی. دا وخت ۱۵ هېوادونه د دې سازمان غړي دی. دا سازمان داسې قوانين لري چې نړيواله سوداگرۍ سمه او آسانه کوي. ټول غړي بايد د دې سازمان قوانين رعایت کړي. افغانستان د کتونکي (ناظر) په توگه په دې سازمان کې شتون لري چې تراوسه يې د دې سازمان غړيتوب نه دی ترلاسه کړی.

څېړنې پورې وکړئ:

هېوادونه معمولا د هغو شیانو په بدل کې چې واردوي يې، ځينې شیان صادروي هم.

آيا پوهېږئ؟ زموږ هېواد کوم شیان صادروي؟

ستاسې په نظر زموږ صادرات څېړ دي او که واردات؟

په نړيوال بازار کې هر هېواد ځانته ځانگړی ځای لري. هغه هېوادونه چې ډېر توليد کوي، کولی شي چې په نړيواله سوداگرۍ کې زياته ونډه واخلي او بالمکس، هغه هېوادونه چې د توليد کچه يې ټيټه ده په نړيوال سوداگريز بازار کې لږه ونډه لري. افغانستان پخوا غالی، کرنيز او د څارويو محصولات تولو هېوادونو ته صادروول او په دې ډول يې په نړيوالې سوداگرۍ کې خورا ښه مقام درلود. خو په دې وروستيو کلونو کې د هېواد په توليداتو او صادراتو کې ډېر کمښت راغلی دی.

د هېواد تقریباً ټول لگښتی توکي له گازندیو ملکو او سیمې څخه را واریډیږي. مور، باید هڅه وکړو چې اقتصادمو بیا ښه والی پیدا کړي ترڅو په نړیوال بازار کې یوازې مصرف کوونکي ونه او سو بلکې لکه د نورو ټولو هېوادونو په څېر باید تولید هم ولرو.

د درس تکرار:

پوښتي:

- ۱- د محصول لاندو په تولید کې د هېوادونو وس او بې وسې څه معنا لري؟
- ۲- ولې د محصول لاندو د تولید دوس (توانائی) توپیر د هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د پراختیا لامل ګرځي؟
- ۳- نړیوال سوداګریز سازمان د کوم کار لپاره پرانیستل شوی دی؟
- ۴- آیا افغانستان د نړیوال سوداګریز سازمان غړی دی؟
- ۵- افغانستان په نړیوالې سوداګرۍ کې کوم مقام لري؟

فعالیت:

د کورنۍ د خوراکي توکو یو لست مو چې په یوه شپه او ورځ کې یې مصرفوی برابر او ولیکئ چې دا توکي له کوم هېواد نه راغلي دي. په آخر کې وګورئ چې څو فیصده یې کورني او څو فیصده یې بهرني دي.

د څپرکي لنډيز

- انسان زياتي اقتصادي اړتياوي لري.
- اقتصادي اړتياوي مور فعاليت او هڅه کولو ته مجبوري.
- اقتصادي فعاليتونه په ټوليزه توگه په دوه ډوله وېشل کيږي: توليد او خدمت.
- توليد هغه ډول اقتصادي فعاليتونو ته ويل کيږي چې په پايله کې يې ځانگړي شيان منځته راشي.
- خدمت: هغه ډول فعاليت ته ويل کيږي چې نورو ته يوازې آسانتياوي وړاندي کوي او شيان نه توليد کيږي.
- په ډېرو پخوا زمانو کې انسان په راکړه ورکړه کې له پيسو څخه کار نه اخيسته او جنس په بې د بل جنس سره بدلولو.
- کرار، کرار فلزي پيسې او يا سيکې منځته راغلې او تر هغو وروسته کاغذي پيسې يا بانکونو ته رواج شول.
- نن سبا د سيکې، کاغذي پيسو، بانکي چکونو او اعتراري کارتونو څخه په راکړه ورکړه کې کار اخيستل کيږي.
- نن سبا د بانک په نامه ستري موسسي منځته راغلي دي چې د خلکو پيسې ساتي، له يوه ځای څخه يې بل ځای ته لېږدوي. د خلکو په لږو پيسو سره، ستري بانکونې کوي او هغه چاته چې اړوي پور وکوي.
- نن سبا د نړۍ خلک يو له بله سره اقتصادي اړيکي لري. ډول ډول حاصلات د سوداگري په ډول له يوه هېواد څخه بل هېواد ته لېږدوي.
- د نړيوالې سوداگړۍ د تنظيمولو په خاطر (د سوداگړۍ نړيوال سازمان) جوړ شوی دی. له بده مرغه چې زموږ هېواد په هغه کې فعاله ونډه او يا رول نه لري. موږ بايد په هغه کې د خپل هېواد د مقام دلورېدو په خاطر هلې ځلې وکړو.

دریم څپر کی

د ټولنیزو خدمتونو موسسې

په دې څپر کې کې لاندې لوستونه لولئ.

- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شورا (۱)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شورا (۲)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شورا (۳)

د ترافیکو پولیس دندې د اجرا کولو په حال کې

د دریم څپر کی موخي

له گرانو زده کوونکو څخه هیله کیږي چې ددی څپر کی له ختمیدونه وروسته زده کړي چې:

- پست یو د ټولنیز و خدمتونو له موسسو څخه دی چې د خلکو مکتوبونه ، څپرونې او نور وسایل د څرگندو او ځانگړو پټو (ادرس) له مخې له یوه ځای څخه بل ځای ته وړي.
- مخابرات د خلکو تر منځ اړیکي د تېلفون ، فکس او انټرنټ له لارې ټینگوي.
- سره میاشت هغه سازمان دی چې د خلکو او دولت مرستي د ډول ډول پېښو څخه زیانمن شوو خلکو ته رسوي.
- خلک د مختلفو بیمو څخه په گټې اخیستني سره کولی شي چې د پېښو څخه د وروښتیو زیانونو یوه برخه جبران کړي.
- د عمومي پارکونو ، سرکونو ، کوچو او سیل ځایونو پاکول او د ښار ښکلا د ښاروالی دنده ده.
- پولیس د خلکو امنیت ټاکنوي.
- ټرافیک په ښار کې د تقلیه وسایلو تک راټگ تنظیموي ،

د ټولنيزو خدماتونو له موسسو سره آشنا شو (۱)

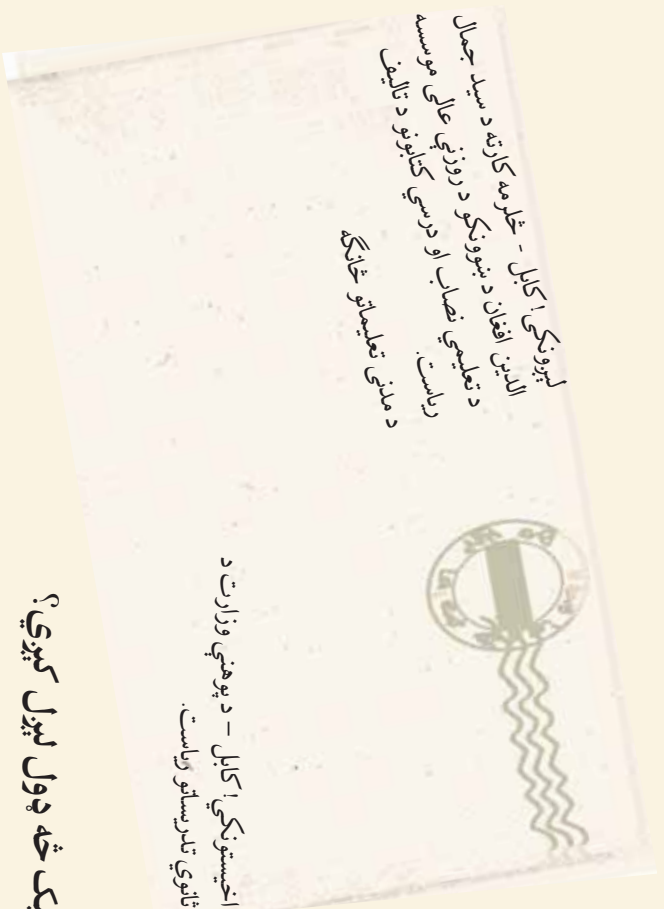

په تيرو څپرکيو کې د بانک او بڼوونځي سره، خلکو ته د خدماتونو د وړاندې کولوونکو موسسو په نامه آشنا شوی. په دې لوست کې هم د دوو نورو خدمت کولوونکو موسسو سره آشنا کېږئ.

څېړي پرې وکړئ:

۱. انسان هر وخت اړتيا درلوده چې د نورو سره اړيکي ټينگي کړي. ستاسې له نظره:
  ۱. په تيرو وختونو کې د انسانانو ترمنځ اړيکي څه ډول ټينگېدې؟
  ۲. نن ورځ انسانان له کومو لارو څخه په گټه اخيستي سره خپل منځي اړيکي ټينگوي؟
  ۳. آیا د اړيکو آسانتيا لپاره موسسې شته؟ نومونه يې واخلئ.
- ډاگ (پست) څه چارې سرته رسوي؟
- زموږ د اړيکو د اړتياو څخه يوه يې هم داده چې غواړو ځيني نسبتاً واړه څيزونه له يوه ځای څخه بل ځای ته وليږو؛ يا يو ليک د کورنۍ يوه غړي يا هغه دوستانو ته چې په کوم بل ښار او يا هېواد کې اوسېږي، وليږو. ډاگ يو له هغو موسسو څخه دی چې د دې ډول چارو د سرته رسولو

لیاره جور شوی دی. موز د ډاگ له لاری کولای شو چي : لیک، د مبارکي کارت، کتاب، ورځپاڼه او داسي نور څیزونه نورو خلکو ته ور ولیږو.

لیک څه ډول لیرل کیږي؟

د کورني یوه غړي یا خپلو خپلوانو ته د لیک لیرلو لپاره دغه لاندې پړاوونه سرته رسوو:

- د لیک پاکت تپه کوو. • خپل لیک لیکو او په هغه کې یې کیږدو.
- دلپرونکی او اخیستونکی پته د پاکت په شا په ټاکلی جای باندې لیکو.
- په پاکت باندې پستی ټکت نښلوو.
- پاکت د پست مسؤل سړی ته سپارو او یا یې په پستی صندوق کې اچوو.

څیري پری وکړی

لاندې پوښتنې ولولئ او څیري پرې وکړئ:

۱. په پخرا زمانو کې خلکو څه ډول خپل پیغامونه لري ځایونو ته استول؟
۲. نن ورځ د دې کار لپاره کومې لارې شته؟ ویني ولایئ.

مخابرات کوم خدمتونه سرته رسوي؟

مخابرات هم د هغو موسسو له ډلې څخه دي چې زموږ اړيکي له نورو سره ټينگوي. په مخابراتو کې په کورونو او ادارو کې ثابت ټېلفونونه، ګرځنده ټېلفونونه (موبایل)، فکس او انټرنېټ شامل دي.

دغه امکانات او د اړيکو نيولو نوي وسايل زموږ سره مرسته کوي ترڅو خپل کارونه ژر او په ښه توګه سرته ورسوو. دغه وسايل زموږ د اړيکو د ټينګولو د آسانتياوو په خاطر رامنځته (اختراع) شوي دي. مخابرات زموږ سره مرسته کوي چې خپلې د اړيکو اړتياوې په چټکي، آساني او لږ لګښت سره له منځه یوسو.

د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت

د تېلفون په واسطه کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو. د موبایل په وسیله کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو، لنډ پیغامونه تر لاسه کړو او ویي لېږو، د فکس په واسطه د خپلو سندونو انځورونه لېږو، اینټرنټ موز ته دلېږلو د ایمیل (برېښنالیک) امکانات برابرې. همدارنگه د اینټرنټ له لارې کولی شو چې د نړۍ مهم خبرونه ولولو او مختلفې علمي زېرمې پیدا کړو.

د لوست تکرار:

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتني:

۱. که چېرې وضوړی چې یو دوست ته چې په بل ښار کې اوسېږي، لیک واستوی له کومې وسیلې څخه کار اخلی؟
۲. که چېرې وضوړی چې لیک د پست له لارې ولېږي، دغه کار څه ډول سرته رسوی؟
۳. فکس کوم کار سرته رسوي؟
۴. برېښنالیک (ایمیل) څه شی دی او موز څه ډول گټه له هغه څخه تر لاسه کولی شو؟

فعالیت:

تاسې د پست او محابري څخه کومې گټې تر لاسه کوئ؟ پخپلو کتابچو کې یې یادداشت کړئ چې په یوه وروستۍ میاشت کې مو کومې گټې له پستې او محابرو څخه تر لاسه کړي دی.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو (۲)

د زلزلې د طبيعي پېښو له کبله د کورونو تړنل

په تېر لوست کې د ټولنيزو خدمتونو له دوو موسسو سره آشنا شوي. په دې لوست کې له دوزونزو موسسو سره آشنا کېږئ.

څېړنې پرې وکړئ:

۱. کله چې مور او پلار څخه د ځينو پېښو لکه: زلزه، طوفان او جگړو په هکله يو څه اورېدلي دي، کله چې دغه راز پېښې، رامنځ ته شي، زيات شمېر خلک بې کوره، بې سرپرسته، ژوبل او يا هم مړه کېږي. ستاسې له نظر:

۱. ولې خلک يو له بله سره زړه سوي او ضم شريکي، کوي؟
۲. خلک له کومو لارو څخه د زيانمن شويو سره خپل زړه سوي او ضم شريکي ښکاره کوي؟
۳. آيا هر سړي بايد پخپله خپلې مرستې زيانمن شوو کسانو ته ور سوي او يا د دې کار لپاره بله ښه لاره شته؟

هلال احمر او يا سره مياشت:

کله چې خلک له داسې ستونزو سره لاس او گريوان شي چې په يوازې توگه هغه نه شي حل کولی، نو په داسې حال کې د دې هيله لري چې خپلوان، قوميان، وطنداران او حتی د نورو هېوادونو خلک له هغوی سره مرسته وکړي. کله چې ځينې خلک د کومو پېښو له کبله زيانمن کېږي، نور خلک بايد د

هغوي مرستی ته ورو ودانگي. که چیرې پېښه او اړولی زیان یې کم وي په دې حالت کې خلک کولې شي چې په مستقیم ډول پخپله زیانمن شوو خلکو ته مرستی ورسوي خو کله چې پېښه لویه وي مثلاً یو ښار د سیل، زلزلې، طوفان او یا جگړې لاندې راشي، په دې صورت کې یوې موسسې او یا سازمان ته چې قوی مدیریت (اداره) او بشپړ امکانات په واک کې ولري، اړتیا پيدا کوي. هغه سازمان چې دغه کار سرته رسولی په اسلامي هېوادونو کې د ((هلال احمر)) او په نورو هېوادونو کې د (سورصلیب) په نامه یادېږي. زموږ په هېواد کې ورته (سره میاشت) وايي. دغه سازمان په ټولو هېوادونو کې بشپړې د طرفه دي او د ښار دوستانه موخو په سرته رسولو کې د زیانمن شوو سره د مرستې په چارو کې چې د طبیعي پېښو په واسطه زیانمن شوي وي، هڅه کوي. د سره صلیب او هلال احمر انځورونو ته په لاندې نښو نښانو کې پام وکړئ.

ځینې مؤسسې د ځانگړو ستونزو (لکه د جگړې څپلو هېوادونو ستونزې) د حل کولو لپاره پراختیا کوي د بېلگې په توگه د ماین پاکولو موسسې دننه لري چې د جگړې له دوران پاتې شوي ماینونه را ټول کړي، له همدې ډلې څخه شمېرل کېږي. ماین پاکونکي هغه سیمې چې ماینونه پکې ښخ شوي دي په سرو ډبرو او هغه سیمې چې له ماینونو څخه پاکې شوي دي، په سپینو ډبرو په نښه کوي. شني ډبرې شکمنې سیمې په گوته کوي. له دې کبله موږ باید په هغو سیمو کې چې په سرو او شنيو رنگونو په نښه شوي وي، له تگ او راتگ څخه ډوډه وکړو. همدا رنگه موږ باید هېڅ کله نا چاودلو او شکمنو شیانو ته لاس ورنه وړو.

څېړنې پری وکړئ:

تر اوسه پورې مو خامخا د طبیعي زیان اړونکو پېښو په باره کې یو څه آوړلې او یا هم لوستلې دي، ستاسې له نظر:

۱. کوم خطرونه د انسان ژوند گواښوي؟
۲. د یوې خطرناکې طبیعي پېښې لکه (زلزله، اور، سیل، ترافیکي پېښو) د پېښېدو له کبله انسانانو ته کوم زیانونه رسېږي؟
۳. څرنگه کولی شو چې د طبیعي پېښو څخه اوښتي زیانونه جبران کړو؟

بیمه څه شی ده؟

زموږ ژوند ځینې خطرونه لکه آوړ لگیدنې، زلزله، سیل، د موټرو ټکر، ډول، ډول ناروغي، غلا او داسې نورګواښوې (تهديدوې) د دې پېښو څخه ځینې بې مخکې له مخکې نه د وړاندوینې او مخنیوی وړنه دي. له دې کبله باید چې هر سړي او یا شرکت د دې ډول خطرونو د کمیدو لپاره مخکې له مخکې لاره چاره لټولې وي. د بیمې موسسه د دغه ډول زیانونو د جبران په خاطر منځته راغلې ده.

د بیمې موسسه د یوه سړي یا شرکتونو زیانونه تر ټاکلو شرطونو لاندې تضمینوي دغه موسسه له اشخاصو او یا له هغو شرکتونو څخه چې بیمه شوي دي، د میاشتي یا د کال یوه ټاکلې اندازه پیسې تر لاسه کوي او په مقابل کې یې کله چې د هغوی څخه ځینې بې د کوهې پېښې سره مخامخ شي، د هغوی زیانونه د پیسو په ورکولو سره جبرانوي، اکثرًا خلک او یا شرکتونه د خپلو احتمالي زیانونو د جبران په خاطر، د بیمې په موسسو کې غړیتوب تر لاسه کوي او د خپل غړیتوب حق ورکوي.

خود دې شمېرې څخه یو کم شمېرې عملاً د پیسو سره مخامخ کېږي او د بیمې د موسسو څخه د رسیدلې زیان پیسې تر لاسه کوي. په دې ترتیب سره د بیمې موسسې کولی شي چې هغه زیانونه چې یو شمېر غړونه رسېدلی دي، جبران کولای.

د بیمې ډولونه:

د مالونو او یا هغه څیزونو پر اساس چې بیمه کېږي، بیمه په مختلفو ډولونو باندې وېشل کېږي چې ډېر مهم یې ۱- د اشخاصو بیمې، ۲- د مالونو بیمې، ۳- د مسؤلیت د بیمې څخه عبارت دي.

د اشخاصو بیمه:

د اشخاصو په بیمه کې په خپله انسان بیمه کېږي. دا اشخاصو بیمه مختلف ډولونه لري چې خورا مهم یې عبارت دی له:

۱- روغتيايي بیمه:

انسان تل د ناروغیو د خطر سره مخامخ او درملنې ته اړوي، کله په یو تن او یا کورنیو باندې د درملنې مصرف ډېرېږي. روغتيايي بیمه د بیمه شویو کسانو د درملنې ټولې او یا یو څه مصرف شوي پیسې ورکوي، په دې سبب روغتيايي بیمه د زیات اهمیت څخه برخمنه ده.

۲- د پېښو بیمه:

د ۱ ډول بیمه خلک د مرګ او ژوبلې په وړاندې چې په کاري چاپیریال لکه کارځایونو او نورو کې منځته راځي، بیمه کوي.

۳- د عمر بیمه:

د انسان د اندېښنو څخه یوه بې هم دا وي چې نه ولري کېږي چې دده له مرګه وروسته یې د کورنۍ غړي له اقتصادي ستونزو سره مخامخ شي. د دې اندېښنې د کمولو په خاطر ځینې خلک هغه وخت چې لا ژوندي وي، یو څه پیسې د غړیتوب د حق په نامه بیمې ته ورکوي

ترڅو بیمه د ده دمرگه وروسته د ده د کورنۍ ژوند تامین کړي.
د مالونو بیمه:
دا ډول بیمه کور، دوکان، موټر، شرکت او دې ته ورته نور شیان د اورلگیدنې، غلا او ټکر په وړاندې د ټاکلو پیسو په بدل کې، بیمه کوي.
د مسوولیت بیمه:

ځینې مسوولیتونه ډیر مهم وي او څوک یې چې سرته رسوي، امکان لري چې د سهوې او خطاې له مخې خلكوته غټ مالي او ځاني زیانونه ور واړوي. د بېلگې په توگه: امکان لري چې یو ډاکټر چاته د یوې دوا د ناسم تجویز له مخې تاوان ورسوي او یا یې مرکري، بیمه د داسې خطرونو روحی انډینسو او مالي زیانونو د مخنیوي په خاطر، هغه څوک چې په داسې چارو بوخت وي، بیمه کوي. د بیمو دغه ډولونه چې وویل شول، په زیاترو هېوادونو کې شته. زموږ په هېواد کې له بله مرغه چې بیمې تر اوسه پورې پراختیا نده موندلې. موږ هیله من یو چې دولت او خصوصي پانگه اچوونکي د ټولنیز ژوند دغې مهمې برخې ته زیاته پاملرنه وکړي.

د لوست تکرار:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتنې:

۱. کله چې د ستونزو سره مخامخ کېږو او نه شو کولی چې هغه په یوازې توگه حل کړو، له نورو څخه څه هېله لرو؟
۲. کوم سازمان د جنگ ځپلو او طبیعي پېښو د زیانمنو سره د مرستې په خاطر جوړ شوی دی؟
۳. بیمه کوم کار زموږ لپاره سرته رسوي؟
۴. د بیمې د ډولونو نومونه واخلئ.
۵. د اشخاصو د بیمې او مالي بیمې ترمنځ څه توپیر موجود دی؟ څرگند یې کړئ.

فعالیت:

په دوو ډلو ووبشل شئ، یوه ډله دې د سړې میاشتي او بله ډله دې د بیمې په باره کې څېړنه وکړي. د خپلې څېړنې پایله په ټولگي کې ولولئ.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو (۳)

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو دپېژند گلوئ په لړکې، په دې لوست کې له درونورو مؤسسو سره آشنا کېږو.

پرتله يي کوئ:

د اسلام ستر پيغمبر (ص) فرمايلي دي: نظافت او پاکي د ايمان يوه برخه ده. دغه حديث شريف ته په پايلرني سره ستاسې له نظره:

۱. د چغل او نا پاک کور په پاک کور باندې د بدلولو لپاره څه بايد وکړو؟
۲. د خپل کلی او د بتار د ښکلا او پاکي لپاره څه کارونه بايد سرته ورسوو؟
۳. آیا تاسې کولی شئ چې د خپل کلی او ښاراروند د پاکي او ښکلا ټولې چارې په يوازې توگه سرته ورسوئ؟

لکه څرنگه چې د خپل کور د ښکلا او پاکي په ساتنه کې ټول بايد هڅه او کوشښ وکړو، همدا رنگه بايد د ژوندانه د ستر چاپريال (کلی - ښار) په باره کې هم بايد هڅه او کوشښ وکړو. هر څومره چې چاپريال پراخ وي په همغه اندازه بايد زيات کارونه تر سره شي.

د بېلگې په توگه : د کورونو او سرکونو څخه د نخخولو او پاکيو راعونډول، د ويالو پاکول او

- سرکونو جارو کول یوړي مؤسسي ته اړتیا لري چې هره ورځ په پرله پسې توګه دغه کارونه سرته ورسوي، ښاروالی هغه مومسه ده چې په ښارونو کې ددې چارو د سرته رسولو لپاره جوړه شوي ده. آیا د ښاروالۍ دنده یوازې د ښارپاکول دي؟
- ښاروالی نورې دندې هم سرته رسوي لکه:
- د ښار ښکلا د ساتنې په خاطر، دکورونو او دوکانونو د جوړیدو څارنه.
- د تګ او را تګ په خاطر د سرکونو پخول.
- دعمومي پارکونو جوړول او د ښار په مختلفو برخو کې د نیالګیو او ګلائو کرل او کښول.
- د عمومي تشنابونو جوړول.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په باره کې یو له بله سره وڅېړئ.

۱. که چېرې د چا مال او ځان تر ګواښ لاندې راشي، داسې سازمان چې له هغه څخه، ساتنه وکړي، شته؟

۲. که چېرې داسې سازمان موجود وي، د هغه د دندو په باره کې سره وڅېړئ.

کومه اداره زموږ امنیت نامېوي؟

د انسان له ډېرو مهمو اړتیاوو څخه یوه یې هم امنیت دی. په ټولنه کې ډول، ډول خطرونه شته چې د انسان امنیت ګواښوي (تهديدوي) دولتونو د ډېرو پخو اړمانو څخه یو شمېر وسله والو کسانو ته د ښار د امنیت د ستاتلو دنده سپارله، دغه ډله په مختلفو وختونو او ټولنو کې په مختلفو نومونو سره یادیدل.

په نننيو ټولنو کې په ټول هیواد کې د پولیس په نامه یو ډېر پر مختللي سازمان شته چې یوه

او په امنيتي وسايلو سنبل کسان په هغه کې کار کوي، چې اصلی دنده يې د ټولني د نظم او امنيت ساتل دي. زموږ ملي پوليس يو له خدمتگارو سازمانونو څخه دي چې شپه او ورځ د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو لپاره کوښښ کوي. پوليس په ټول هاند سره د نشه يې توکو د قاچاق چيانو، غلو او تخريبي عناصرو په وړاندې په مېړانه و درېزې تر دې حمله پورې، چې د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو په لاره کې د هغوی يو شمېر خپل ژوند له لاسه ورکوي او ژوبل کېږي. زموږ پوليس هره ورځ پياوړی او ځواکمن کېږي. د ټولني هر غړی دنده لري چې د ټولني د امنيت او هو ساتنې په لار کې زحمت وگالي. له همدې کبله موږ کوښښ کوو چې د پوليسو سره د مرستې او همکارۍ له لارې د خپل هېواد د امنيت او هو ساتنې لپاره خپله ملي دنده تر سره کړو. موږ د پوليسو هغه خدمتونو درناوی کوو چې دوي يې سرته رسوي او کوښښ کوو چې تل د خپلو ملي پوليسو ملاتړي واوسو.

ملي پوليس

څېړنې پورې وکړئ:

په ښارونو کې نقلیه وسایط ډېر دي. د هغوی په تگ راتگ کې د نظم ټينګول يو زيات شمېر خلکو او خانګړو مقراتو ته اړتيا لري. ستاسې له نظر:

۱. کوم سازمان په ښارونو کې د نقلیه وسایطو په تگ راتگ کې د نظم راوستو دنده په غاړه لري؟
۲. آیا دا امکان شته چې د داسې سازمان له موجودیت پرته په ښارونو کې ژوندو کړو؟ ولې؟

د ترافیکو پوليس زموږ په ژوند انه کې څه رول لوبوی؟
لکه څرنگه چې پوهېږو په کليو کې نسبتا پر شمېر خلک ژوند کوي. د انسانانو، څارویو او نقلیه وسایطو تگ راتگ خلکو ته ستونزې نه پېښوي. د ځمکې پراختیا او د جمعیت کموالي، خلکو ته د دې اجازه ورکوي چې په آسانی سره ځای په ځای شي او هېڅوک د بل چا دېرونې لامل ونه ګرځي. خو په ښارونو کې، برعکس زيات شمېر خلک په یوه تنګه سیمه کې ژوند کوي. په ځینې شېمو کې، ګڼ شمېر خلک څه پلې او څه سپاره د ښار سرکونو ته ورګډېږي. که چېرې نظم او مقررات موجود نه وي او داسې څوک نه وي چې دغه مقررات عملي کړای شي. هر څوک به له هرې خوا څخه حرکت وکړي او

- لاري به بلکل بندي شي، دغه نظم د ترافيکو پوليس منځته راولي. د ترافيکو پوليس په ښارکي د نظم راوستو لپاره لاندې کارونه سرته رسوي:
- د سرکونو په مناسبو ځايونو کي ټاکلي علامي دروي ترڅو چلوونکي وپوهېږي چې څه وکړي. د بېلگي په توگه په ځينو واپونو کي د دريدو د منع علامه، په ځينو ځايونو کي د يو طرفه واټن علامه او دي ته ورته علامي دروي. په څلور لارو کي سره اوښته څراغونه لگوي ترڅو موټر په وار سره حرکت وکړي او تېر شي.
- هغه چاته چې په چلولو کي بشپړ مهارت ولري، د چلولو جواز (لايسنس) ورکوي. هغه چاته چې د چلولو جواز نه لري، په ښارکي د چلولو اجازه نه ورکوي ترڅو د ټکر لامل ونه گرځي. سرخوونکي چلوونکي جریمه کوي ترڅو د چلونې مقررات پر ځاي کړي.
- په داسې حال کي چې ټکروشي، سرخوونکي معلوموي.

د لوست تکرار:

- **پوښتي:**
- ۱. ولي ښارونه، ښارواليو ته اړتيا لري؟
- ۲. د ښاروالي ډېره مهمه دنده څه شی ده؟
- ۳. په ټولنه کي د پوليس دنده څه شی ده؟
- ۴. د ترافيکو پوليس په ښارکي د نظم د راوستو لپاره څه کارونه سرته رسوي؟
- ۵. آیا کلي هم د ترافيکو پوليسو ته اړتيا لري؟ ولي؟

فعاليت:

۱. له هغو کارونو څخه چې ښاروالي يې په ښارونو او خلک يې په کليو کي ستاسې د استوگنڅپو د پاکوالي او ښکلا لپاره ترسره کوي، په ليکلي توگه، د انځور او يا نقاشي په شکل کي، اطلاعات برابر کړئ او په ټولگي کي يې ولولئ.
۲. د اوڅپړئ چې په ټولنه کي د امنيت د ساتلو لپاره د خلکو او دولت دنده څه شی ده؟ د دې فعاليت د ترسره کولو لپاره د کورني، د مشرانو سره خبري وکړئ او پايله يې ټولگيو الوته وواښئ.
۳. د اوڅپړئ چې هغه څراغونه چې په څلور لارو کي لگيدلي دي، کوم رنگونه لري او هر رنگ د کومې علامې نښه ده؟ که چېرې د کلي او سیدونکي ياست، له هغو کسانو سره چې ښارونه يې سفر کړي دي خبري وکړئ او ځواب يې پخپلو کتابچو کي وليکئ.

د خپر کي لنډيز

- د ټولنيزو خدمتونو موسسي، ټولني ته د عمومي خدمتونو د وړاندي کولو په خاطر جوړي شوي دي.
- پست يا ډاگ يوه له دغو ټولنيزو خدمتونو د موسسو څخه دى چې د خلکو د دلبکونو، مطبوعاتو (ورځپاڼو، مجلو، اونيزو) او نورو شيانو په لړلو کي له يوه ځاى يا شخص څخه بل ځاى او يا شخص ته کار ورڅخه اخيستل کيږي.
- مخابرات د ټولنيزو خدمتونو يوه بله موسسه ده چې د خلکو تر منځ د اړيکو د نيولو د آسانولو په خاطر جوړه شوي ده. مخابرات خلکو ته تيليفون، موبايل، فکس او انټرنېټ وړاندي کوي.
- سره مياشت د هغه چا سره چې پر طبيعي پېښو او يا جنگ جگړو کي زيانمن شوي وي، مرسته کوي.
- بيمه د خلکو سره د احتمالي پېښو د خطرولو څخه د مخنيوي په خاطر، مرسته کوي.
- بيمه له هغه چا څخه چې غړيتوب يي تر لاسه کوي، مياشتنى او يا کلنى د غړيتوب د حق په نامه يو څه پسي اخلي، دا پدې معنا چې که چيري په کومه پېښه کي زيانمن کيږي، د هغوى د مالى تاوانونو جبران پري وکړي.
- ښاروالي، ښار پاک ساتي او د هغې د ښکلا او سمسورتيا لپاره زيار باسي.
- پوليس د خلکو امنيت ټينگوي.
- د ترافيکو پوليس تقيله وسايط تنظيموي.

په دي څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.
- رسنۍ او ټولنه.

څلورم څپرکی

ډله ییزې رسنۍ

د څپر کې موڅې

له زده کوونکو څخه هیله کېږي چې د دې څپر کې په پایله کې زده کړې چې:

- را دیو هغه رسنۍ ده چې د خلکو په منځ کې تر ټولو ډېر اورېدونکي لري؛
- ټلوېزيون د انټورنيرو څېرونو په دلیل ، داوردونکو په منځ کې ډېر اثر لري؛
- مطبوعات چاپي رسنۍ دي له هغو څخه گټه اخيسته ، سواد ته اړتیا لري؛
- د نړۍ تر ټولو نوي رسنۍ اېنټرنټ دی چې د نورو رسنیو په پرتله زیاتې نښگنې پکې شته؛
- رسنۍ خلکو ته په څېر رسولو کې بنسټيزه برخه اخلي؛
- د رسنیو له لارې خلک کولی شي چې په سیاسي او ټولنيزو چارو کې گډون وکړي؛
- د رسنیو سمه څېر رسونه د بیان د آزادۍ پرته ناشوني ده؛

د چله پيژو رسنيو سره آشنا شو.

پرتله يې کړئ:

- انځورونه وگورئ او پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.
۱. په انځور کې کوم شيان ويني؟ نومونه يې واخلئ.
  ۲. د هغو هريو کومې چارې سرته رسوي؟
  ۳. هغه چارې چې دوی يې تر سره کوي، يوه له بلې سره څه ورته والی لري؟
- تاسې به راډيو اورېدلې وي او تلويزيون به موبلې وي. همدارنگه فکر کړې چې ورځپاڼې او مجلې موهم لوستلې وي. د دې سره سره چې هغوي بېلابېلې چارې تر سره کوي، خو بيا هم ټول په دې لاره کې چې خلک د سياسي، اقتصادي، فرهنگي، علمي او تفريحي چارو څخه خبر وي، سره شريک دي. نو له دې کبله ولئ شو؛ هغه وسايل چې دنده يې ځانگړتيا د معلوماتو او اطلاعاتو رسول دي، رستي بلل کېږي. دغو وسايلو ته له دې کبله چې دنده يې ځانگړتيا د اطلاعات او معلومات وړاندې کول دي، دله پيژني رستي ولئ.

رسنی جوهر تازه خبرونه، سياسي، اقتصادي، فرهنگي او ورزشي پيښتي ټولني ته وړاندي کوي او هغه د خپل همېاد او نړۍ د بدلونونو، علمي او فني نوښتونو څخه خبروي. رسنی پر خبر رسولو سر بیره، د زده کړې، علمي، تفريحي او مشغولتيا د سرگرمي) پروگرامونه هم برابر وي. له دې کبله ده چې وايي: رسنی په عين حال کې د عمومي زده کړې وسایل هم دي. ځکه چې زده کړه د ټولني په هر ځای کې خپروي او دښوونځي، مدرسي او د زده کړې د نورو مرکزونو دولکي (انحصار) څخه يې خلاصوي.

رسنی په عين حال کې چې د ماشومانو د وړگارتيا وختونه ډکوي، د زده کړې جريان يې ډير ساده او دومره اسان کړی دی چې ديوې لوبې بڼه يې ورکړي ده.

د دې خبرې په پام کې نيولو سره چې رسنی د اطلاع رسولو په چارو کې د کومو شیانو او لارو چارو څخه کار اخلي، هغه داوريدلو، ليدلو او ليکلو د رسنيو په ډلو وپشل کېږي.

خبري پری وکړئ:

د رسنيو د نمونو سره بلد شوی. دامو هم زده کړل چې ولې هغوی ته ډله ييزې رسنی ويل کېږي. اوس د هغو د هرې يوې په باره کې فکر وکړئ چې هغوی يوه له بلې سره څه توپير ونه لري.

د رسنيو ډولونه:

راديو:

راديو يوه اوريدونکي رسنی ده چې خپل پروگرامونه د غږيزو څپو له لارې د اوريدونکو غوږونو ته رسوي. په رسنيو کې راديو تر نورو پخوانۍ رسنی شمېرل کېږي. هغه څوک چې په کوم بل کار باندې هم بوخت وي، راديو اوريدلی شی. د بېلگې په توگه د کور مېرمن په پخلنځي کې د کار کولو په وخت کې کولی شي چې راديو واورې او يا يو چلونکی د چلولو په وخت کې د راديو له پروگرامونو څخه گټه اخيستی شي په داسې حال کې چې هغوی نشي کولی له هغه رسنيو څخه چې بايد وکتل شي، گټه واخلي.

تلويزيون:

تلويزيون يوه ليدونکي – اوريدونکي رسنی ده. تلويزيون د شیانو خوځنده يا گرځنده انځور لکه څرنگه چې په واقعيت کې وي، هغسې يې د اواز سره يو ځای ښکاره کوي.

تلويزيون د راديو په نسبت دغه ښيگڼه لري چې شیان او پيښتي د انځورونو له لارې خلکو ته ورښيي. د بېلگې په توگه که چېرې وغواړي چې د خپلواکۍ د جشن د مراسمو د ځای کيدو رپوټ برابر کړي، نو يوازې د راديو په څېر هغه په ژبه او خبرې کولو سره نه بيانوي، بلکې د هغې خوځنده او گرځنده انځورونه هم ښکاره کوي او ليدونکي کولی شي چې هغه لکه څرنگه چې تير شوېلی، وويني.

چاپ شوي خپرونه (مطبوعات)

مطبوعات يا خپروني چې ورځپاڼې، اونيزي او مجلې پکې شاملې دي، د ليکنيزو يا چاپي رسنيو څخه شمېرل کېږي. په مطبوعاتو کې متن او انځور په تور اوسپين او يا هم په رنگه ډول د کاغذ پر مخ چاپوي او په منظمه توگه يې خپلو لوستونکو او اخیستونکو ته وړاندې کوي.

له دې سره سره چې نن ورځ پياوړې رسنۍ لکه تلويزيون په ټولو ادارو او کورونو کې د اطلاعاتو په خپرولو کې زياته برخه اخلي، خو مطبوعات همغه شان ژوندي او فعال دي او چلورنکي يې ډېر زيات تبليغي واک او قدرت په لاس کې لري. د خپرونو دغوره امتيازونو څخه يو يې ددې چې په بشپړه توگه زموږ په واک کې دي او کولی شو چې يو مطلب هر څو ځله چې وغواړو، په هغه کې مطالعه کوو او د دې پر خلاف د راډيو او تلويزيون خپرونې د ليدونکو او اورېدونکو په واک کې نه وي او دهغو خپرېدل ځانته ټاکلی وخت لري. د ليدونکو او اورېدونکو رسنيو سره د مطبوعاتو يو غوره توپير دادی چې د چاپي خپرونو څخه گڼه اخیستنه پر څه سواد ته اړتيا لري. سړی بايد د ليکلو او لرستلو سواد ولري ترڅو وکولی شي د راډيو او تلويزيون د خپرونو لپاره دغه راز بنديز او محدوديت نشته او هر څوک کولی شي چې هغه واورې او ويې گوري.

اېنټرنټ:

نن سبا يوه ډېره پياوړې رسنۍ ټولني ته وړاندې شوې ده چې د ټولو رسنيو امتيازات لري او هغه اېنټرنټ دی. اېنټرنټ يوه نېټلورنکي وسيله ده چې د نړۍ زيات شمېر کمپيوټرونه يو له بله سره نېټلوي او هر څوک د نړۍ په هر گوټ کې چې وي، کولی شي چې د نړۍ د نورو کمپيوټرونو سره ونېټلې او له هغو اطلاعاتو څخه چې

په هغو کې شته او يا وي، گټه واخلي. د اېنټرنټ له لارې کولی شو چې لیکلی متن، انځور آواز او کمپیوټري پروگرامونه یو له بل سره بدل (مبادله) کوو. له اېنټرنټ څخه په گټه اخیستني سره کولی شو چې نورته لیک ولیکو، له هغوی سره د خبر او انځور له لارې اړیکې ټینګې کړو او خبرې ور سره وکړو.

په اېنټرنټ کې خبرونه، علمي او مطبوعاتي ډېرې زېرمې تر ګوتو کېږي، چې کولی شو له هغو څخه گټه واخلو. اېنټرنټ هم د مطبوعاتو په څېر د اشخاصو تر کنټرول او څارنې لاندې دی او د راډیو او ټلوېزیون غوندې تېرېدونکې حالت نه لري.

د لوست تکرار:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتني:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

۱. ډله ییزې رسنۍ څه کار کوي؟
۲. لیدونکي، اوریدونکي او لیکونکي رسنۍ د مثال سره وښایست،
۳. اوریدونکي رسنۍ، کومې ښېګڼې او کوم محدودیتونه لري؟
۴. اوریدونکي – لیدونکي رسنۍ څه ښېګڼې لري؟
۵. اېنټرنټ څه شی دی او څه کار کوي؟

فعالیت:

د ښوونکي، پلار مور او ښارو پوهو کسانو په مرسته د ټولو رسنیو ځانګړتیاوې او ښېګڼې په (۱۰) کرښو کې ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

رسنۍ او ټولنه

څېړنې پري وکړئ:

په تېر لوست کې مو ولوستل چې ډله یيزې رسنۍ کومې دي او څه کارونه سرته رسوي. ستاسې له نظره:

• آیا رسنۍ د ټولني په سمون (اصلاح) کې برخه اخيستلی شي؟ څه ډول؟

رسنۍ او د خلکو برخه د ټولني په اداره کې

په تېر لوست کې مو ولوستل چې رسنۍ ډول - ډول چارې سرته رسوي؛ لکه د څېړنوسولو، تفريحي، زده کړې او د ژوند اڼه د اړتياو څخه د څېړيدو چارې. رسنۍ په ټولنه کې د خلکو د سترگو او غورځونو په څېر دي؛ ځکه چې زيار کښن خبريالان د هر ډول خطر او زحمت د زغملو سره، سره په هر ځای کې حاضرېږي او خلک د پېښو له جريان څخه خبروي. سر بېرته پردې رسنۍ پېښې تحليلوي او څېړي او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. په دې توگه خلک تل د سياسي، اقتصادي او ټولنيزو پېښو له بهير څخه خبر وي چې د دولتونو په اداره او کټورول کې ونډه واخلي، خلک د رسينو له لارې کولی شي چې د چارواکو کارونه او پروگرامونه تر څارنې لاندې ونيسي او خپل د سمون (اصلاح) نظريات اونيوکې هغوی ته وولاي. دولتي چارواکي هم د

رستيو له لاري کولی شي چې د خلکو له نظريو څخه خبر شي او په راتلونکي کې هغه په خپلو کړنو کې په پام کې ونيسي. له بله پلوه رستي، خلک له خپلو حقونو او دندو څخه خبروي. کله چې خلک خپل حقونه او دندې وپيژني، د خپل هېواد د سياسي، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي پيښو په وړاندې د مسووليت احساس کوي، هغه څوک چې دخپل برخليک په وړاندې د مسووليت احساس وکړي، نه پرېږدي چې نابوه او جاهل خلک پرې حکومت وکړي او په برخليک يې لوبې وکړي.

رستي او ټولنيزي ستونزي:

د رستيو د ډېرو مهمو کارونو څخه يويې دادی چې خلک د ټولني له ستونزو او مسايلو څخه خبروي. زموږ هېواد چې څولسيزې جگړې يې تېرې کړي دي، د زياتو ستونزو سره مخامخ دی. رستي بايد خلک له هغو څخه خبر کړي. ماينونه او ناچورلي مهمات هره ورځ زموږ پوزيات شمېر هېواد وال د مرگ کښې ته سپاري خوددوي د خطر زوږو څخه خبرېدنه، کولی شي چې د دغه ضايعاتو کچه راټيټه کړي.

د مخدره توکو توليد، قاچاق او استعمال زموږ د ټولني يوه بله ستونزه ده چې زموږ خلک په دې وروستيو کلونو کې ورسره مخامخ دي؛ د افسوس خبره داده چې زموږ زيات شمېر زلميان او تنکي زلميان د دې توکو په استعمال باندې روږدي شوي دي. که څه هم د روږدی کيدو د پراختيا مخنيوی زموږ د ټولو دنده ده، خو دولت او رستي بايد د هغې د مخنيوي په لاره کې زيات هاند او کوشن وکړي.

خبرې پرې وکړی:

لاندي پوښتنې په څير سره ولرئ؟ په هکله يې خبرې وکړئ او خپل نظريات بيان کړئ.

۱. ستاسې له نظره د بيان آزادی څه شی ده؟

۲. د بيان آزادي د رستيو لپاره څه اهميت درلودلی شي؟ څرگند يې کړئ.

د بيان آزادي او رستي:

رستي، هغه وخت کولی شي چې خپل کارونه په ښه توگه سرته ورسوي چې د خپلو پروگرامونو او مطالبونو د خپرېدو لپاره لازمه او مناسبه آزادی ولري. خبريالان او ليکوالان پخپلو دندو کې د دواړو او مصونيت احساس وکړي او په ټولنه او په ځانگړي توگه په رستيو باندې د ډار او سانسور فضا حاکمه نه وي.

آزاده او له ظلمه خلاصه ټولنه د سمو او صحیحو رسنیو د موجودیت په پایله کې منځته راځي. رسنۍ د بیان د آزادۍ په شتون کې معنا پیدا کوي. په استبدادي حکومتونو کې چې د بیان آزادۍ نه وي آزادو رسنیو ته د فعالیت امکانات ډېر کم وي او نشي کولی چې په ټولنه کې موجود واقعیتونه بیان کړي؛ ځکه چې په داسې حکومتونو کې، رسنۍ نشي کولی هغه مطالبونه نشر او خپاره کړي چې د حکومت د غوښتنو سره مخالف وي. په دې هېوادونو کې رسنۍ زياتره په دولت پورې تړلي وي، د خلکو د غوښتنو پر ځای، د چارواکو غوښتنې منعکسوي. دغه ډول رسنۍ خلک د پټه هڅوې چې په پټو سترگو د حکومت څخه اطاعت وکړي. د چارواکو وړه په ځلي بولي او مناسبې بېکاره کوي. دا په ځای خبره ده چې پدې صورت کې رسنۍ نه يوازې دا چې د آزادۍ او دموکراسۍ سره مرسته نشي کولی، بلکې هغوته زیات زیان اړوي.

د لوست تکرار:

- -----
- -----
- -----
- -----
- -----

پوښتنې:

۱. ولې وړل کېږي چې رسنۍ د خلکو سترگې او غوږونه دي؟ بیان یې کړئ.
۲. رسنۍ څه ډول کولی شي چې د دولت په اداره او کنټرول کې د خلکو رول پیلوړي کړي؟
۳. رسنۍ څه ډول خلک د ټولنیزو چارو په وړاندې د مسوولیت اخیستو او قبلولو ته تیاروي؟
۴. آیا رسنۍ په هر ډول شرایطو کې یو شان عمل کوي؟ څرگند یې کړئ.
۵. رسنۍ په استبدادي ټولنو کې څرنگه عمل کوي؟

فعالیت:

یوه رسنۍ چې ستاسې په واک کې ده، خوښه کړئ. بیا وویاړست چې آیا د بیان آزادۍ پکې شته او کنه؟ خپل دلایل په یوه مخ کې ولیکئ.

د څپرکي لنډيز

- راديو، تلويزيون، مطبوعات او انټرنېټ ډله ييزي رسنۍ بلل کيږي ځکه چې اطلاعات او معلومات ټولو او يا زياتره (اکثریت) خلکو ته رسوي.
- ډله ييزي رسنۍ څېړونه نشروي، د زده کړې او تفريحي څېړونې هم څېړوي.
- رسنۍ په درو برخو وېشل کيږي: د اورېدنې رسنۍ، د ليکنې رسنۍ او د اورېدنې-ليدنې رسنۍ.
- رسنۍ د څېړنولو د نقش او رول ترسره کولو سره، د خلکو د سترگو او غوږونو په څېړدې.
- دولتي چارواکي کولای شي چې د رسنيو له لارې د خلکو د ستونزو څخه خبر او آشنا شي او خلک هم کولای شي چې د رسنيو له لارې خپلې نيوکې د چارواکو غوږونو ته ورسوي.
- په استبدادي هېوادونو کې رسنۍ د زورواکو په چوپړ کې وي نه د خلکو په خدمت کې.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**